УДК 657.37:336.225.64

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ

О.О. Непочатенко, доктор економічних наук
Є.К. Кучеренко, аспірант
Уманський національний університет садівництва

У статті висвітлюються теоретичні та практичні аспекти соціально-орієнтованої звітності, мотивацію зацікавлених сторін в показниках звітності суб'єктів економіки та проблеми її впровадження в Україні. Узагальнено практику оприлюднення корпоративної звітності західних країн. Встановлено, що система управління потребує створення власної парадигми соціальної відповідальності бізнесу, яка ґрунтуватиметься на стандартах, прийнятих у західних країнах, практична реалізація якої проявляється у соціально-орієнтованій звітності.

Ключові слова: *соціально-орієнтована звітність, корпоративна соціальна звітність, корпоративна соціальна відповідальність, соціальна звітність, екологічна звітність.*

Постановка проблеми. Впровадження принципів соціальної відповідальності є пріоритетним напрямом розвитку бізнесу і набуває першочергового значення при вирішенні ряду соціальних проблем. Інформація соціально-орієнтованої звітності повинна визначати зовнішні і внутрішні умови, надавати можливість досліджувати, аналізувати стан і тенденції соціального розвитку окремих підприємств, галузей, регіонів і в цілому національної економіки.

Світовий досвід сформував критерії, відповідність яким дозволяє визначити компанію як соціально відповідальну. Основними із них є: добросовісна сплата податків, виконання вимог міжнародного, державного, регіонального законодавства, виробництво та реалізація якісної продукції, реалізація корпоративних програм з підвищення кваліфікації, охорони здоров'я, матеріального стимулювання працівників, реалізація благодійних і спонсорських проектів, захист екології та ін. Виконання цих критеріїв в процесі функціонування суб'єктів економіки уможливлює сталий розвиток суспільства, яке потребує відповідної інформації щодо соціальної відповідальності бізнесу. Це зумовлює поглиблення та розширення дослідження в напрямі теорії і методології соціально-орієнтованої звітності, яка набуває стратегічного значення і потребує змістовного наповнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різностороннім аспектам реалізації соціальної відповідальності бізнесу присвячені фундаментальні праці зарубіжних і українських учених-економістів. Представниками соціального напряму розвитку теорії бухгалтерського обліку, корпоративної соціальної звітності є: Х. Андерсон, Би. Нідлз, М.Р. Метьюс, М.Х.Б. Перера, Ж. Рішар, Я.В. Соколов, Е.С. Хендріксон, І.Ф. Шер і ін. Українські учені та вчені близького зарубіжжя, які досліджують теорію і практику розвитку соціального орієнованого обліку і звітності, їх роль в системі управління при прийнятті рішень, аналізують корпоративну соціальну звітність: Т.А. Бутинець, Т.В. Давидюк, І.В. Жиглей, І.В. Замула [16], Вахрушина [1], К. Іванова, Г. Акопян, С. Литовченко [10], С. Камысовська та Т. Захарова [5], В. Карагод [6], С. Ключников [8], М. Краснова [11], А. Кузьмін та Г. Грекова [12], І. Рикова [17]; В. Євдокимов, Д. Грицишин, О. Грищенко та О. Баришнікова [14] аналізують сучасний стан соціального звітування в Україні та наводять

характеристику міжнародних моделей соціального звітування в світі. Проте система регулювання соціально-орієнтованої звітності в Україні ще не сформувалася, хоча історичні передумови свідчать про те, що вона буде володіти рисами континентально-європейської моделі, що передбачає наявність нормативно-правових актів, які регулюють соціальну та екологічну діяльність суб'єкта економіки. Оскільки інформація, що наводиться у фінансовій звітності підприємства постійно видозмінюється під впливом запитів її активної частини – інвесторів та кредиторів, інших суб'єктів економіки, і врешті решт, значної частини суспільства, необхідно обґрунтувати та запровадити її соціально-орієнтовану складову щодо соціальної відповідальності бізнесу.

Метою даного дослідження є визначення мотивації користувачів соціально-орієнтованої звітності суб'єктів економіки та проблем створення власної парадигми звітності в контексті сталого розвитку національної економіки.

Основні результати дослідження. Вимоги, що пред'являються користувачами до облікової інформації, безупинно підвищуються. Економічне і соціальне в підприємництві тісно взаємозв'язані. Підприємець, рухомий прагненням отримати прибуток, знаходить нові комбінації поєднання чинників виробництва: виробляє продукцію (економічне), а в процесі трудової діяльності відтворюються умови життєдіяльності людей, самі люди і суспільні стосунки (соціальне). При цьому слід враховувати, що для вирішення соціальних питань необхідні ресурси, які можуть бути отримані лише на основі «економічного». Відсутність прогресу соціального розвитку постіндустріального суспільства призводить до економічної кризи, стагнації економіки, збільшення безробіття тощо. Таким чином, діалектика полягає в наступному: досягнення соціальних цілей ґрунтується на економічному зростанні, а воно у свою чергу залежить від ефективного використання соціальних чинників [19]. З розвитком фондових ринків, зростанням інвестицій, глобалізацією економіки учасникам економічних процесів необхідна актуальна інформація щодо суб'єктів економіки. У зв'язку з цим найбільш значимою проблемою стає відповідність публічної соціально-орієнтованої звітності очікуванням користувачів. Зростаюча роль людського капіталу у формуванні і розвитку сучасної економіки, усвідомлення місії соціальної сфери, посилення взаємозалежності між економічною і соціальною складовими частинами розвитку, взаємопроникнення «економічного» і «соціального», формування того, що можна визначити як «соціально-економічні стосунки» і так далі вимагають нових підходів до управління соціальним розвитком [9, с. 5]. Сучасні умови господарювання обумовлюють необхідність нової функції фінансової звітності – соціальної.

Соціальна звітність в широкому розумінні – це звіти суб'єктів господарювання, які включають інформацію не лише про результати економічної діяльності (але вони залишаються обов'язковими), але й соціальні та екологічні показники [3, с. 323]. Тобто соціальна звітність є формою документального підтвердження соціальної політики, яка проводиться бізнес-структурами відносно внутрішніх та зовнішніх груп зацікавлених осіб [3, с. 323].

Економічна політика впливає на соціальну дійсність, і тому розвиток соціально-орієнтованої звітності, направленої на реальні наслідки економічних подій, є актуальною проблемою для подальших досліджень і державного регламентування з метою захисту суспільних інтересів. Таким чином, в арсеналі нових важелів впливу на соціальну мотивацію, соціальну поведінку суб'єктів економіки головне місце повинні зайняти соціальний облік, соціальна звітність і соціальний аудит.

У світовій практиці розвитку корпоративної соціальної відповідальності приділяється значна увага. Велика кількість компаній в останнє десятиліття почали, окрім фінансових звітів, публікувати інформацію про екологічні аспекти своєї діяльності і про те, який внесок у розвиток суспільства вносить компанія. Так, в США такі нефінансові звіти називають звітами про корпоративну стійкість, в Європі – корпоративними соціальними звітами, а в Японії – екологічними звітами. В даний час більшість фахівців у сфері корпоративної соціальної відповідальності схиляються до того, що такі звіти повинні називатися «корпоративними соціальними звітами» і бути ефективним публічним інструментом інформування акціонерів, співробітників, партнерів і всього суспільства про те, як і якими темпами компанія реалізує заявлені в своїй місії або стратегічних планах розвитку економічну сталість, соціальний добробут і екологічну стабільність. Корпоративний соціальний звіт розкриває інформацію про пріоритети і цінності компанії, про її стосунки з пов'язаними учасниками бізнесу і соціальними групами, а також про міру інтеграції принципів корпоративної соціальної відповідальності в діяльність компанії. Така звітність призначена для забезпечення зацікавлених осіб інформацією про економічні, екологічні, соціальні і інші наслідки діяльності суб’єктів економіки.

Згідно міжнародного стандарту верифікації звітів АА 1000, зацікавлені сторони – це фізичні і юридичні особи або групи осіб, які впливають на організацію, її діяльність і випробовують на собі вплив з боку останньої. Проте, організація може мати безліч зацікавлених сторін, в різній мірі залучених до її діяльність, таких, що мають різні, інколи конфліктуючі сфери інтересів (наприклад, до зацікавлених сторін можуть відноситися акціонери, клієнти, споживачі товарів і послуг; представники бізнесу, громадськості, державної влади і профспілок) (рис.). Саме тому для підвищення рівня інформативності та аналітичності звітності, що надається зацікавленими особам, необхідна система управління цим складним комплексом чинників.

Процес інституціоналізації корпоративної соціальної відповідальності на міжнародному рівні відбувається шляхом утворення міжнародних організацій. У 1996 р. була створена «Європейська бізнес-мережа – КСВ Європа» (European Business Network – CSR Europe), головною зфункцією якої були популяризація ідей і поширення досвіду впровадження принципів соціальної відповідальності. У 1997 р. за підтримки «Програми ООН по довкіллю» утворена «Глобальна ініціатива по звітності» (Global Reporting Initiative), сферою діяльності якої була розробка стандартів звітності підприємств і поліпшення якості звітності в частині сталого розвитку. У 2000 р. був створений «Глобальний договір» (Global Compact), учасниками якого стали компанії всього світу. В його рамках були сформовані принципи, які регулюють трудові, екологічні аспекти діяльності компанії та дотримання прав людини.

Визначення показника об'єму соціальних інвестицій бізнесу ускладнюється тим, що в Україні не сформовано інституційне забезпечення цього виду діяльності. Структура соціальних інвестицій може бути представлена витратами на розвиток персоналу, охорону здоров'я, охорону довкілля, забезпечення добросовісної ділової практики і тому подібне.

Згідно з проведеним опитуванням ООН, реалізацією програм у сфері корпоративної соціальної відповідальності в Україні займаються 75,8% підприємств. За результатами дослідження в Україні майже кожне п'яте підприємство готує нефінансовий звіт (звіт про соціальний та екологічний розвиток)

як самостійний документ або як частина загального звіту компанії. Переважно соціальні звіти складають великі компанії і державні підприємства [4, с. 28].

Рис. Мотивація зацікавлених сторін користування соціально-орієнтованою звітністю

Існує розрив між великими компаніями і підприємствами малого і середнього бізнесу в розумінні і впровадженні соціальної відповідальності. Прийнято вважати, що соціальна відповідальність – це прерогатива лише крупних компаній. Безумовно, крупні компанії мають більше фінансових можливостей щодо створення і розвитку соціальної інфраструктури, більш виражений вплив на рівень добробуту в регіоні. В той же час, середні і малі підприємства в переважній більшості є суб'єктами соціальної інфраструктури, і від рівня їх соціальної відповідальності залежить задоволення індивідуальних потреб суспільства.

Законодавством України не регламентується зміст, показники і принципи формування соціальних звітів. Нині принципи, правила і показники розкриття інформації про соціальну активність компанії розробляються авторитетними міжнародними організаціями і носять рекомендаційний характер. Виділяють

наступні стандарти формування і оприлюднення корпоративної соціальної звітності:

1. Керівництво щодо звітності в частині сталого розвитку (Sustainability Reporting Guidelines 2002) – це керівництво, розроблене Глобальною ініціативою по звітність (Global Reporting Initiative – GRI). Підготовка звітності в частині сталого розвитку передбачає аналіз економічного, екологічного і соціального впливу діяльності компанії, а також вплив виробництва на довкілля.

2. Стандарт AA 1000, розроблений Інститутом соціальної і етичної звітності (Institute of Social and Ethical Account Ability). Цей стандарт передбачає інтеграцію соціальних аспектів в організацію бізнесу.

3. Стандарт SA 8000 є універсальним в частині соціальної відповідальності і звітності бізнесу. Вимоги SA 8000 враховують права працівників, встановлені в базових конвенціях міжнародної організації по праці. Він використовує комплексний підхід, але відрізняється вимогами до збору інформації. У його основі лежать такі принципи: готовність компанії враховувати, оцінювати і опубліковувати окрім основних, також і неекономічні показники своєї діяльності; наявність комплексної стратегії розвитку компанії, яка охоплює економічні, соціальні і екологічні компоненти.

Слід зауважити, що національна державна статистична звітність підприємств з питань праці враховує елементи соціального розвитку підприємства. Але вона не формує системної і комплексної інформації про соціальний розвиток підприємства. Тому виникає об'єктивна необхідність в розробці і впровадженні принципів і стандартів соціально-орієнтованої звітності. Впровадження сучасних систем управління, які передбачають формування соціально-орієнтованої звітності підприємств, потребує наукового обґрунтування концепції соціально-орієнтованої звітності, модернізації системи бухгалтерського обліку і розширення переліку його показників.

Висновки. В сучасних умовах господарювання метою діяльності підприємства є не лише отримання прибутку, але і виконання соціальної програми розвитку, що відповідає національним інтересам сталого розвитку суспільства. Захист національних соціальних інтересів, забезпечення і реалізація соціального розвитку і перспектив значною мірою залежить від рівня системного підходу до впорядковування і розширення меж фінансової звітності. Відповідальність суб’єктів економіки за вплив на суспільство, довкілля шляхом прозорої і етичної поведінки визначає необхідність відображення у звітності результатів їх соціальної діяльності. Виходячи з цього, існує потреба створення власної парадигми соціальної відповідальності бізнесу, яка ґрунтуватиметься на стандартах, прийнятих у західних країнах з метою забезпечення в Україні достатнього рівня життя населення та справедливості розподілу результатів діяльності, сучасний розвиток соціальної сфери, що, в свою чергу, неможливе без публічності, прозорості, своєчасності та достовірності соціально-орієнтованої звітності. Тому соціальна відповідальність бізнесу пов’язана із проблемою впровадження соціально-орієнтованої звітності як інструменту сталого розвитку національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вахрушина М.А. Современные тенденции представления корпоративной социальной отчетности / М.А. Вахрушина, М. В. Краснова // Международный бухгалтерский учет. — Москва, 2012. — № 19 (217). — С. 23 – 27.
2. Економічний енциклопедичний словник: у двох томах. Т. 2 / За ред. С. В. Мочерного. — Львів: Видавництво «Світ», 2006. — 568 с.

3. Жиглей І.В. Бухгалтерський облік соціально відповідальної діяльності суб'єктів господарювання: необхідність та орієнтири розвитку: [Моногр.] / І. В. Жиглей. — Житомир: ЖДТУ, 2010. — 496 с.
4. Зінченко А. Г. Корпоративна соціальна відповідальність 2005 – 2010: стан та перспективи розвитку / А.Г. Зінченко, М.А. Саприкіна. — К.: Фарбований лист, 2010. — 56 с.
5. Камысовская С.В. Проблемы формирования обеспечения корпоративной социальной отчетности в информационной среде бухгалтерского учета / С. В. Камысовская, Т. В. Захарова // Финансовая аналитика: проблемы и решения. — 2013. — 24 (162). — С. 10 – 17.
6. Карагод В.С. Теория и методология международной системы корпоративной социальной отчетности: автореферат дис.... доктора экономических наук: 08.00.12 / В. С. Карагод. — М., 2006. — 59 с.
7. Кірейцев Г.Г. Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, між предметні зв'язки: Монографія / Г.Г. Кірейцев. — Житомир: ЖДТУ, 2007. — 236 с.
8. Ключников С.В. Принципы формирования социальной корпоративной отчетности / С. В. Ключников // Международный бухгалтерский учет. — 2011. — № 24 (174). — С. 8 – 15.
9. Колот А. Корпоративна соціальна відповідальність, соціальна звітність та аудит як сучасні інститути і технології соціального розвитку / А. Колот // Україна: аспекти праці. — 2010. — № 3. — С. 3 – 9.
10. Корпоративный социальный отчет: как правильно рассказать о вкладе Вашей компании в развитие общества: [практическое руководство] / Е.А. Иванова, А.Р. Акопян, С. Е. Литовченко; под ред. Литовченко С.Е. М.: Ассоциация Менеджеров, 2004. — 56 с.
11. Краснова М.В. Учетно-методический инструментарий формирования социальной отчетности публичных компаний: автореферат дис.... кандидата экономических наук: 08.00.12 / М. В. Краснова. — М., 2013. — 22 с.
12. Кузьмин А.В. Цивилизованный инструмент оценки корпоративной социальной ответственности / А.В. Кузьмин, Г.И. Грекова // Креативная экономика. — 2009. — № 4 (28). — С. 70 – 74.
13. Кужельний М.Теорія бухгалтерського обліку: підручник / М. Кужельний, В. Лінник – К.: КНЕУ, 2001. — 334 с.
14. Міжнародні моделі регулювання звітності сталого розвитку: аналіз сучасного стану: [Моногр.] / В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, О.О. Грищенко, О.М. Баришнікова. — Житомир: ЖДТУ, 2013. — 192 с.
15. Орлов І.В. Функції бухгалтерського обліку та їх розвиток / І.В. Орлов. — Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. — 2012. — № 1 (59). — С. 114 – 116.
16. Розвиток науки про бухгалтерський облік і господарський контроль: забезпечення стійкого розвитку економіки України: [Моногр.] / Т.А. Бутинець, Т.В. Давидюк, І.В. Жиглей, І.В. Замула. — Житомир: ЖДТУ, 2012. — 308 с.
17. Рыкова И.Н. Исследование эволюции корпоративной социальной отчетности российских предприятий / И. Н. Рыкова, Н. А. Голубева // Международный бухгалтерский учет. — 2010. — № 9 (141). — С. 2 – 11.
18. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання»: Державна служба статистики України / За ред. І.М. Жук. — К.: ТОВ «Август Трейд», 2012. — 467 с.
19. Фетисов Э.Н. О социальных аспектах предпринимательства (концептуальное введение в проблему) / Э.Н. Фетисов, И.Г. Яковлев // Социологические

исследования. — 1993. — № 1. с. 24 – 30 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://ecsocman.hse.ru/data/179/ 819/1231/003fetisov.pdf.

Одержано 21.04.2015

Аннотация

Непочатенко О.А., Кучеренко Е.К.

Формирование социально-ориентированной отчетности

Внедрение принципов социальной ответственности является приоритетным направлением развития бизнеса и приобретает первоочередное значение при решении ряда социальных проблем. Мировой опыт сформировал критерии, соответствие которым позволяет определить компанию как социально ответственную. Основными из них является: добросовестная уплата налогов, выполнения требований международного, государственного, регионального законодательства, производство и реализация качественной продукции, реализация корпоративных программ, повышения квалификации, здравоохранения, материального стимулирования работников, реализация благотворительных и спонсорских проектов, защита экологии. Выполнение этих критериев в процессе функционирования субъектов экономики делает возможным устойчивое развитие общества, которое нуждается в соответствующей информации относительно социальной ответственности бизнеса.

Возрастающая роль человеческого капитала в формировании и развитии современной экономики, осознания миссии социальной сферы, усиления взаимозависимости между экономической и социальной составными частями развития, взаимопроникновения «экономического» и «социального», формирование того, что можно определить как «социально-экономические отношения» требуют новых подходов к управлению социальным развитием. Согласно международного стандарта верификации отчетов АА 1000, заинтересованные стороны – это физические и юридические лица или группы лиц, которые влияют на организацию, ее деятельность и испытывают на себе влияние со стороны последней. Именно поэтому для повышения уровня информативности и аналитичности отчетности, которая предоставляется, необходимая система управления этим сложным комплексом факторов. Существует потребность создания собственной парадигмы социальной ответственности бизнеса, которая будет основываться на стандартах, принятых в западных странах с целью обеспечения в Украине достаточного уровня жизни населения и справедливости распределения результатов деятельности, что, в свою очередь, невозможно без публичности, прозрачности, своевременности и достоверности социально-ориентированной отчетности.

***Ключевые слова**: социально-ориентированная отчетность, корпоративная социальная отчетность, корпоративная социальная ответственность, социальная отчетность, экологическая отчетность.*

Annotation

Nepochatenko O., Kucherenko E.

Formation of social- oriented statements

Implementation of the principles of social responsibility is a priority for the development of business and acquires paramount importance in solving a number of social problems. World experience has formed the criteria, which determine the company as socially responsible. The main ones are: conscientious payment of taxes, the requirements of international, national, regional legislation, production and sale of high-quality products, the implementation of corporate programs, training, health, material incentives, the implementation of charitable and sponsorship projects, protection of the environment. The fulfillment of these criteria in the process of functioning of economic agents makes it possible to sustainable development of society in need of relevant information on the social responsibility of business.

The growing role of human capital in the formation and development of a modern economy, the sense of mission of the social sphere, interdependence between economic and social components of development, the interpenetration of "economic" and "social", the formation of what could be defined as "the socio-economic relations" require new approaches to the management of social development. According to the international standard AA 1000 verification reports, stakeholders – are natural and legal persons or groups of persons who have influence on the organization, its activities, and are influenced by the organization. That is why to increase the level of information and analytic statements, which provides necessary system to manage the complex set of factors. There is a need to create the paradigm of corporate social responsibility, which will be based on the standards adopted in Western countries in order to ensure a sufficient level of Ukrainian living standards and fairness of performance, which is impossible without publicity, transparency, timeliness and reliability of the social -oriented statements.

Key words: *social-oriented reporting, corporate social reporting, corporate social responsibility, social reporting, environmental reporting.*

УДК 338.484

СУЧАСНИЙ СТАН ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

О.А. Лозова, кандидат економічних наук
Запорізький національний технічний університет

У статті розглянуто сучасний стан інвестиційного клімату Запорізького регіону та виявлено основні тенденції його погіршення. Запропоновано можливі заходи щодо формування сприятливого інвестиційного клімату та активізації інвестиційної діяльності.

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат, інвестиційна політика, інвестиційна діяльність.*

Питання залучення іноземних інвестицій є надзвичайно актуальними та важливими як для будь-якої країни світу, оскільки вони впливають на її соціально-економічний розвиток і визначають загальне зростання економіки. На сучасному етапі в період подолання економічної кризи в Україні потрібні значні інвестиції. Досвід багатьох країн світу показує, що стабілізація економіки напряму залежить від кардинальної зміни інвестиційної політики, модифікації функцій інвесторів та інших учасників інвестиційного процесу, принципів їх діяльності.

Інвестиційний клімат безпосередньо впливає на основні показники соціально-економічного розвитку України. Сприятливий інвестиційний клімат уможливлює вирішення соціальних проблем, забезпечує високий рівень зайнятості населення, дозволяє оновлювати виробництво, проводити модернізацію й впроваджувати новітні технології тощо [1]. Соціально-економічний розвиток країни залежить від добробуту її регіонів. Тому, на сьогодняшній день питання, пов’язані з інвестиційною привабливістю регіонів, стабілізацією інвестиційного клімату є актуальними при формуванні державної інвестиційної політики.

Інвестиційна привабливість регіонів, проблеми залучення інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату розглядаються в працях таких відомих вчених, як О. Гаврилюк, Т. Уманець, М. Крупка, О. Осауленко, З. Герасимчук, О. Новікова, Д. Шиян, Н. Мікула, О. Савлук, В. Геєць, І. Лукінов, О. Крайник, А. Даниленко, О. Амоша, А. Ландарь, Й. Бехер, І. Бланк.